

**Propojení teoretické a praktické přípravy
budoucích pedagogických pracovníků na UP**

Sociometrie ve školní praxi

Doc. Mgr. Miroslav Dopita, Ph.D.

Cíle

Student, který zvládne věcnou a ideovou stránku této kapitoly, bude schopen:

- charakterizovat sociometrii, jako metodu výzkumu,
- popsat vývoj a teoretické pozadí sociometrie,
- rozlišovat mezi třemi podobami sociometrie,
- specifikovat sociometrické axiomy,
- popsat sociometrickou volbu, sociometrickou vazbu, sociometrický vztah,
- formulovat příklady otázek do sociometrického testu,
- charakterizovat sociometrickou matici, sociogram a sociometrické indexy,
- uvažovat jako učitel, kdy aplikovat sociometrii v prostředí školy.

Průvodce

V souvislosti s malými sociálními skupinami, které jsou vymezeny 3 až 45 členy, v závislosti na autorovi vymezení, se píše o skupinové struktuře, tedy o pozicích, které jedinci v sociálních skupinách zaujímají. Ne jinak tomu je i ve školním prostředí. Nástrojů na identifikaci sociálních pozic ve skupině je mnoho. Může se jednat o dotazníky, pozorování, rozhovory, analýzu obrazových záznamů atd. Jednou skupinu nástrojů používaných za tímto účelem však můžeme označit jako sociometrie.

Úvod

V případě sociometrie se nejedná pouze o jednu techniku sběru dat, ale jedná se rovněž o teorii a metody výzkumu. Termín sociometrie byl patrně prvně použit francouzským statistikem, ekonomem a sociologem **Adolphem COSTEM** (1842-1901) v díle *Les principes d'une sociologie objective* (1899). V současnosti se nejčastěji sociometrie pojí se jménem lékaře a psychiatra rumunského původu **Jacoba Levy MORENA** (Bukurešť 1889 - New York 1974).

**Propojení teoretické a praktické přípravy
budoucích pedagogických pracovníků na UP**

Definice

Sociometrie je chápána jako teorie a metody měření interpersonálních vztahů, zejména vztahů sympatie a antipatie.

Sociometrie nevznikla najednou, ale její vývoj se pojí se zkušenostmi, které Moreno v průběhu svého života sesbíral v různých prostředích a různých státech. **Tři vývojové fáze sociometrie** popisuje například ve stejnojmenné knize Miloslav Petrušek (1969).

1905-1925 působení Morena v Evropě

Za 1. světové války Moreno působí jako zdravotnický důstojník a v uprchlickém táboře v Mittendorfu poprvé používá sociometrického testu společně s termínem sociometrie v roce 1916. Mezi lety 1916-1923 vypracovává základní sociometrické techniky

Doktorát z medicíny 1917 ve Vídni

V letech 1918-1925 pracoval Moreno jako lékař textilní továrně v Bad Vöslau. Experimentuje s dětskými skupinami, tvoří terapeutické skupiny složené z prostitutek, formuluje první teze budoucího psychodramatu a skupinové terapie.

1926-1941 rozvoj sociometrie v Americe jako uzavřené školy

V roce 1925 odjíždí do USA.

V roce 1928 si otevírá psychiatrickou praxi, na Plymouth Institute v Brooklynu pokračuje v psychiatrické práci s dětmi a zavádí test spontaneity.

V letech 1931 – 1933 realizuje studia a výzkumy ve věznicí Sing-Sing.

1934 vychází dílo *Who Shall Survive. A New Approach to the Problem of Human Interrelations*

1936 začíná vycházet časopis Sociometrická revue, od roku 1938 Sociometry

Po roce 1941 expanze sociometrie mimo Ameriku

Období systematizace sociometrie

1942 je založen Sociometric Institute v New Yorku

Po 2. světové válce se sociometrie rozšiřuje v Evropě, zvláště ve Francii a Německu.

V roce 1958 vycházejí Morenovy práce v Moskvě.

Propojení teoretické a praktické přípravy budoucích pedagogických pracovníků na UP

Průvodce

Za Morenovými zkušenostmi, které sesbíral na válečné frontě, v nemocnicích, ve věznicích, při výkonu soukromé praxe a jinde se však nachází i teoretické pozadí.

Sociometrie nevznikla z ničeho, za **teoretické pozadí sociometrie** jsou považovány:

1. Durkheimova škola a jeho metodologie,
2. vlivy německé formální sociologie Georga Simmela a Leopolda von Wieseho,
3. vlivy Freudovy a Adlerovy psychoanalýzy,
4. vliv Bergsonovy filosofie.

Právě teoretické pozadí a Morenovy zkušenosti nám dovolují pohlížet na sociometrii nejen jako na výzkumný nástroj, tedy výzkumnou techniku, ale také jako na součást výzkumných technik aplikovaných v některých sociologických výzkumech a v neposlední řadě i jako na samostatnou teorii.

Podle Miloslava Petruska (1969, s. 29-33) existují přinejmenším **tři podoby sociometrie**.

- 1) Sociometrie jako výzkumná technika v „čisté podobě“, tedy jako komplex výzkumných postupů sociotechnicky orientovaných, které nemají teoretické ambice ani zprostředkované teoretické důsledky. Zaměřují se na formální a neformální strukturu organizace, a to dvojnásobem:
 - a) Vychází z typologie chování individuí v rámci organizace – chování jedinců
 - b) Koncepce opřena o typologii interpersonálních vztahů v organizaci – charakter vztahů
- 2) Sociometrické výzkumné techniky aplikované v sociologických výzkumech jako zdroj empirického materiálu pro substantivní teorie.
 - a) Koncepce, jejímž vlastním předmětem jsou malé sociální skupiny jako sociální systémy a subsystémy specifického typu
 - b) Teorie, jejichž předmětem je chování individua v sociálním prostředí
- 3) Sociometrie koncipovaná jako samostatná substantivní teorie, jejíž předmět je vymezen zkoumáním socioemocionálních aspektů skupinové struktury (sociopreferenční struktura) a sociometrických pozic individuí.

Propojení teoretické a praktické přípravy budoucích pedagogických pracovníků na UP

Průvodce

Po specifikaci podob sociometrie je třeba si uvědomit, v jakém kontextu s pojmem sociometrie chceme pracovat. Jestli nám půjde pouze o výzkumnou techniku nebo o aplikaci sociometrických technik v sociologickém výzkumu anebo o teorii sociometrie.

Ať již se rozhodneme tak či onak, je třeba mít na mysli Morenovy sociometrické axiomy, které ovlivňují náš pohled na sociální skupiny, jak uvádí Miloslav Petrusek (1969, s. 48-49):

1. Kromě pozorovatelné struktury skupiny existuje i nepozorovatelná struktura, která je živější, dynamičtější.
2. Makrostruktura a mikrostruktura nejsou totožné. Ve většině případů makrostruktura neodpovídá mikrostruktuře sociálního útvaru. Poznání zákonitostí „hlubinné“ struktury je klíčem k poznání jeho vnější, oficiální, viditelné struktury.
3. To, co je správné vzhledem k miniaturním skupinám, musí být také pravdivé o velkých skupinách, ba správnější.
4. Společenská realita pak není nic jiného než makrostruktura interpretovaná mikrosociologicky plus ta část mikrostruktury, která s „vnější“ společností nekoresponduje.

Právě znalost uvedených axiomů má být pro nás ochranou před unáhlenými závěry či zjednodušujícími konstatováními o strukturách sociálních skupin v prostředí školy, a to jak o skupinách žáků, tak i o skupině učitelského sboru, případně dalších pracovníků. Specifickou skupinou je i rodiče žáků jedné třídy nebo rada školy.

Pro výzkum sociometrie používá řadu sociometrických technik. Výčet zpravidla tvoří:

1. Test seznámení
2. Sociometrický test
3. Test vzájemného působení
4. Test rolí
5. Test spontánnosti
6. Psychodrama
7. Sociodrama
8. Živé noviny

**Propojení teoretické a praktické přípravy
budoucích pedagogických pracovníků na UP**

9. Terapeutický film

10. Obecné studium jednání „in situ“ (v přirozené situaci).

Všechny uvedené sociometrické techniky používají základních sociometrických pojmů. Za **základní sociometrické pojmy** se považují a sociometrická volba, sociometrická vazba, sociometrický vztah.

Sociometrická volba je výchozí a elementární komponentou metodiky zjišťování struktury neformálních vztahů. Lze ji vymezovat jako výběrové jmenování jednoho člena skupiny jiným členem. Volba směřuje od jedné osoby ke druhé. Má tedy aktivní aspekt (vzhledem k osobě, která volí) a pasivní aspekt (vzhledem k osobě, která je volena).

Sociometrická vazba je elementární složkou sociometrického vztahu. Každá jednotlivá komunikace či preference (jednoho typu), k níž dochází mezi kterýmikoli dvěma členy skupiny. Vazby jsou zjišťovány prostřednictvím voleb.

Sociometrický vztah je souhrnem formálních a neformálních interakcí, jednostranných i vzájemných preferencí různého typu mezi dvěma osobami, členy skupiny.

Druhy sociometrických voleb můžeme dělit a zároveň zadávat instrukce k nim podle několika kritérií:

1. Z hlediska obsahu – charakteru činností, ze kterých tázaná osoba dává přednost interakcím s jinými osobami. Typy voleb
 - Volby pracovní
 - Volby rekreační
 - Volby komunikační
2. Z hlediska zaměření
 - Volby pozitivní
 - Volby negativní
 - Volby neutrální
3. Z hlediska odstupňovanosti
 - Dichotomicky (A volí nebo nevolí B)

Propojení teoretické a praktické přípravy budoucích pedagogických pracovníků na UP

Trichotomicky (A volí B pozitivně, negativně nebo nevolí)

Vytváření jednorozměrné směrnice

4. Z hlediska přípustné početnosti voleb

Maximum-minimum limit – stanovíme současně spodní i horní hranici přípustného počtu voleb

Maximum limit – stanovíme strop

Minimum limit – spodní hranice dovolených voleb, např. jedinec nesmí provést méně než dvě volby

Circa limit – způsob, kdy jedinec má provést přibližně X voleb, může jich ale provést více nebo méně.

Pro aplikaci v sociometrii je třeba vždy určit, jaký typ volby má odpovídající učinit. Zadání musí být pro odpovídajícího či jednajícího jednoznačně srozumitelné.

Sociometrický status

Sociometrický status je pozice jedince ve skupině, která odráží úroveň jeho popularity. *Pozitivní sociometrický status* je dán poměrem součtu obdržených pozitivních výběrů k maximu možných obdržených výběrů. *Negativní sociometrický status* je dán poměrem součtu konkrétních obdržených negativních výběrů k maximu možných negativních výběrů. Vedle pozice řadového člena skupiny existují i jiné pozice jedince ve skupině, resp. další druhy sociometrického statusu, definované sociometrickými parametry. Jsou to nejčastěji pozice označované jako:

- **hvězda (star)**: má maximální hodnotu tzv. smíšeného sociometrického statusu, tj. suma všech obdržených voleb, pozitivních i negativních, převažují však volby pozitivní, je ve skupině nejoblíbenější;
- **outsider**: je osoba, která hodně volí, ale je málo volena a odmítána (má velký počet negativních voleb);
- **zavržený (antihvězda, antistar, černá ovce)**: tato osoba získala maximum negativních voleb;
- **izolát**: je osoba, která ani nevolí, ani není volena, žije izolovaně na okraji skupiny;

Propojení teoretické a praktické přípravy budoucích pedagogických pracovníků na UP

- **šedá eminence:** je to osoba v pozadí, která je pozitivně volena oficiálním vedoucím skupiny a sama formálního vedoucího vybírá, ale jinak je izolovaná.

Označení sociometrického statusu je pak používá při interpretaci sociometrických matic, sociogramů i sociometrických indexů.

K zapamatování

Nejčastěji je sociometrie pojímána jako kvantitativní postižení preferenčních mezilidských vztahů odhalených sociometrickým testem a zobrazených sociogramem.

Sociometrický test

Základní pravidla pro konstrukci sociometrického dotazníku dle Morena uvádí například v prostředí školy Hana Spáčilová (2003, s. 48).

- **Vymezit hranici sociální skupiny,** to znamená, že žáci mohou vybírat pouze ze svých spolužáků.
- **Možnost neomezeného výběru.** Toto pravidlo je často porušováno z důvodu jednoduššího vyhodnocování. Když omezíme výběr (většinou na 1 - 3 volby), tak nemůžeme zkoumat expanzivitu vztahů ve skupině. Pro jednodušší zpracování v nižších ročnících základní školy je možností neomezit výběr, ale zpracovat pouze první nebo první a druhou volbu, kterou žák provedl.
- **Vymezit jednoznačně kritéria.** Příkladem nejednoznačného kritéria může být otázka: S kým bys chtěl sedět v lavici? Někteří žáci vybírají na základě přátelství, někteří hledají jedničkáře, který by jim radil. Kritérium by mělo být reálné (žák si dovede představit danou situaci) a jednoznačné.
- **Nezveřejňování výsledků sociometrie uvnitř třídy.** Zveřejňování by vedlo ke konfliktům.
- **Výsledky slouží pro pedagogická opatření.** Učitel může využít výsledky pro nový zasedací pořádek, pro sestavování skupinek při skupinové práci, atd.
- **Srozumitelnost, jasnost a přiměřenost otázek věku dětí.**

Pravidla zde specifikovaná pro školní třídu platí de facto obecně i v jiných prostředích, kde je sociometrický test, případně obdobná výzkumná technika aplikovaná.

**Propojení teoretické a praktické přípravy
budoucích pedagogických pracovníků na UP**

Příklady typů otázek v sociometrickém testu pro výzkum ve školní třídě:

- Se kterým spolužákem chceš sedět v tomto školním roce v lavici?
- Se kterým spolužákem nechceš v tomto školním roce sedět v lavici?
- Se kterým ze svých spolužáků bys rád pracoval dva měsíce na projektu? Uveď 3.
- Kdyby sis měl vybrat dva ze spolužáků, se kterými pojedíš v červenci na 14 dní na prázdninový pobyt, kteří by to byli? Uveď dva.
- Máš prezentovat výsledky úkolu, kdo ze spolužáků by Ti s tím mohl pomoci?
- Máte se rozhodnout, kam pojedete se spolužáky na výlet. Uvažuješ o zámku v Lednici. Kteří čtyři z Tvých spolužáků Ti pomohou přesvědčit zbytek spolužáků o této volbě?

Záznamy odpovědí a vyhodnocení otázek sociometrického testu jsou nejčastěji v podobě sociometrické matice, sociogramu anebo sociometrických indexů.

Sociometrická matice vyjadřuje jednotlivé volby odpovídajících ve formě tabulky s řádky a sloupci. Je to první krok práce se získanými údaji.

Třídní učitel se rozhodl použít sociometrický test s cílem sestavit zasedací pořádek ve třídě. Žákům položil následující otázky:

1. **Se kterým spolužákem chceš sedět v tomto školním roce v lavici?**
2. **Se kterým spolužákem nechceš sedět v tomto školním roce v lavici?**

Žáci měli možnost vybrat nejvíc tři spolužáky. Jejich odpovědi jsou uvedené v následujících tabulkách.

Se kterým spolužákem chceš sedět v tomto školním roce v lavici? Můžeš uvést jména nejvíce tří spolužáků.

	První volba	Druhá volba	Třetí volba
Petr	Hanka	Bára	Erika
Hanka	Petr	Lojza	Bára
Lojza	Hanka	Bára	Erika
Bára	Petr	Hanka	Erika
Erika	Petr	Lojza	Erika

Studijní text k projektu

Propojení teoretické a praktické přípravy budoucích pedagogických pracovníků na UP

Se kterým spolužákem nechceš sedět v tomto školním roce v lavici? Můžeš uvést jména nejvíce tří spolužáků.

	První volba	Druhá volba	Třetí volba
Petr			
Hanka			
Lojza			
Bára			
Erika	Hanka		

Při vyhodnocování se doporučuje neuvádět jména, ale nahradit je písmeny a nebo jinými znaky, například číslicemi. Takže například E = Erika, B = Bára ... nebo 1 = Petr, 2 = Hanka apod.

Sociometrická matice

Nejdříve sestavíme tabulku (matici) členů skupiny. Do řádků vypíšeme údaje, kdo koho volil. Je třeba si napřed označit způsob označování jednotlivých voleb. Například jednosměrnou pozitivní volbu označíme +, obousměrnou pozitivní volbu označíme (+), jednosměrnou negativní volbu označíme – a obousměrnou negativní volbu označíme (-) atd.

Řádky v tabulce (matici) nám přehledně ukáží, kdo koho volil a ve sloupcích uvidíme, kdo byl kým volen. Součet v řádku nám ukáže počet uskutečněných voleb u jednotlivců, součet ve sloupcích vyjadřuje počet obdržných voleb pro jednotlivé členy. Se získanými daty se dá dále pracovat a analyzovat je prostřednictvím sociogramů či sociometrických indexů.

	P	H	L	B	E	+	-	Voleno
P volí	x	(+)	0	(+)	(+)	3	0	3
H volí	(+)	x	(+)	(+)	0	3	0	3
L volí	0	(+)	x	+	(+)	3	0	3
B volí	(+)	(+)	0	x	(+)	3	0	3
E volí	(+)	-	(+)	(+)	x	3	1	4
+	3	3	2	4	3	15		
-		1					1	
Obdržené volby	3	4	2	4	3			16

Propojení teoretické a praktické přípravy budoucích pedagogických pracovníků na UP

Ze sociometrické matice vyplývá, že skupina je nastavená převážně pozitivně (15 pozitivních voleb a 1 negativní). Člen **B** je nejoblíbenějším členem skupiny, tzv. hvězdou, získal nejvíc (4) pozitivních voleb, Člen **P**, **H** a **E** získali 3 pozitivní a žádnou negativní volbu, můžeme konstatovat, že jsou rovněž významnými vyrovnanými členy skupiny. Člen **H** je získal jako jediný jednu negativní volbu.

Významným hodnotícím kritériem je vzájemnost voleb. Je evidentní, že například členové **P-H**, **P-B**, **E-B** uskutečnili vzájemné pozitivní volby, což hovoří o reciprocitě pozitivního vnímání. Členové **E-H** použili naopak jednu negativnu volbu a jednu neutrální volbu.

Problémem je vztah **H** a **E**, protože **H** vnímá **E** neutrálně, ale **E** vnímá **H** negativně.

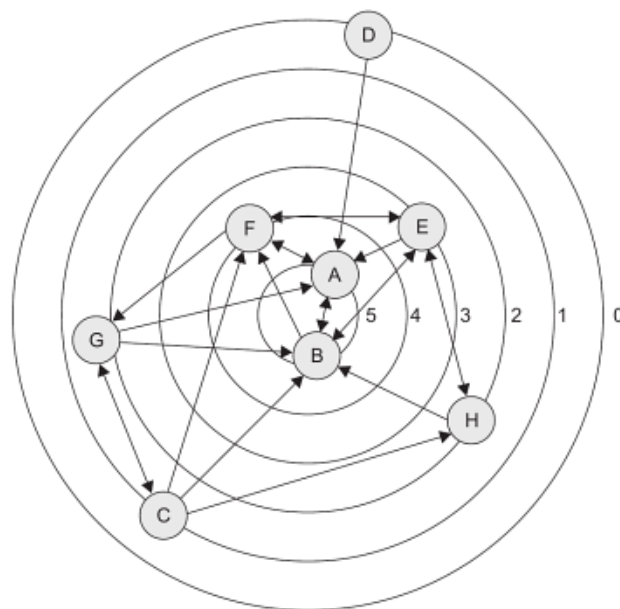
Sociogram

Sociogram představuje grafické znázornění vztahů a postavení jednotlivců ve skupině. Umožňuje názorné a přehledné vyjádření počtu a směrů jednotlivých voleb. Výhodou sociogramu je to, že hned vidět oblíbené členy (získali mnoho voleb) i méně oblíbené členy (získali málo, případně žádné volby). Při počtu nad 20 členů skupiny je nutné zvážit jeho použití, protože může být nepřehledný. V odborné literatuře se můžeme setkat s řadou sociogramů:

- Individuální sociogram
- Jednoduchý kruhový sociogram
- Topologický sociogram
- Hierarchický osový (stupnicový) sociogram
- Hierarchický kruhový (terčový) sociogram
- Strukturální sociogram

Propojení teoretické a praktické přípravy budoucích pedagogických pracovníků na UP

Například **terčový sociogram**, jak uvádí Miroslav Chráska (2007, s. 215-216) vyjadřuje stupeň neformální autority jedinců tak, že je umísťuje do různých vzdáleností od středu sociogramu. Při jeho tvorbě sestrojíme nejprve $n + 1$ soustředných kružnic, kde n je nejvyšší počet obdržných voleb u jednotlivých členů skupiny. Na největší (od středu nejvzdálenější) kružnici umísťujeme jedince, kteří neobdrželi žádnou volbu, na další (menší) kružnice potom postupně jedince s 1, 2, až „ n “ obdržnými volbami. Čím blíže je jedinec ke středu soustředných kružnic, tím více voleb obdržel, tj. tím větší má ve skupině neformální autoritu. Symboly jednotlivců nutno na příslušných kružnicích rozmísťovat tak, aby jedinci, kteří se vzájemně volí, byli zakresleni blízko u sebe a aby čáry znázorňující volby se co nejméně křížily. Terčový sociogram v mnoha případech velmi názorně zobrazuje strukturu neformálních vztahů v sociální skupině. Nevyhovuje však například v případě, kdy vysoce oblíbený jedinec má velmi těsné vztahy s jedincem, kterého volil jen on sám. V tomto případě jsou oba jedinci zakresleni v sociogramu daleko od sebe, což nevystihuje adekvátně skutečnost. Terčový sociogram je možno vytvářet pro kladné, ale i záporné volby.

Sociometrické indexy

Představuje vyjádření voleb v číselné formě různými matematicko-statistickými metodami. Používá se hlavně na hodnocení skupiny jako celku, ale můžete jimi hodnotit i určité znaky jednotlivců.

**Propojení teoretické a praktické přípravy
budoucích pedagogických pracovníků na UP**

Indexy, které měří status jednotlivých členů skupiny

Status volby někdy označován za sociometrický status

$Sv1$ = počet osob, které volí i-tého člena/počet členů skupiny – 1

Status odmítání někdy označován za sociometrický status

$So1$ = počet osob odmítajících i-tého člena/ počet členů skupiny – 1

Expanzivita (i-tého člena)

$E1$ = počet voleb, které činí i-tý člen/ počet členů skupiny – 1

Indexy, které hodnotí strukturu skupiny jako celku

Skupinová intenzita

I = počet voleb + počet odmítání/ N

Skupinová expanzivita

Ep = celkový počet kladných voleb/ N

En = celkový počet záporných voleb/ N

Skupinová koherence (soudržnost)

$K0$ = počet párů (vzájemných voleb) ve skupině/ celkový počet kladných voleb

Další najdete v díle Miloslava Petruska (1969).

Průvodce

Kromě sociometrického testu se můžeme v prostředí školy setkat i s dalšími sociometrickými technikami. Jeden z jejich výčtů provedl Peter Gavora s kolegy (2010).

Peter Gavora s kolegy (2010) uvádí dalších sedm možných aplikací sociometrie ve školní praxi.

Volba jednáním

Tato možnost se uplatňuje hlavně u menších dětí, které ještě neumí číst a psát. Volbu realizují děti tak, že například rozdají své oblíbené hračky spolužákům, které mají rádi.

Akční sociometrie

Představuje dynamický skupinový proces, kdy členové skupiny realizují výběry svým jednáním. Výzkumník pozoruje reálné jednání v uměle vytvořených situacích. Například jeden

Propojení teoretické a praktické přípravy budoucích pedagogických pracovníků na UP

roh místnosti představuje pozitivní volbu a protější negativní volbu. Při kladné anebo záporné odpovědi se respondenti postaví do vybrané části, v případě nerozhodnosti do středu. Použít lze různé techniky, například „autobus“, kdy se žáci posadí do dvojic tak, jak by chtěli sedět při dlouhé cestě autobusem. Akční testy jsou z časového hlediska velmi pružné, ale nezachycují úplně přesně reálné situace a vztahy.

Vztahová analýza (Zpětná sociometrie)

Je založená na subjektivním vnímání vlastního postavení ve třídě a vztahů se spolužáky. Žáci odpovídají na otázku: O kterém spolužákovi si myslíš, že si vybere Tebe? Na základě jejich odpovědi jsou zjišťovány rozdíly mezi skutečnou a předpokládanou sociální pozicí.

Hádej kdo

Žákům se předloží seznam s podrobnými charakteristikami spolužáků. Například: Je vždy veselý, usmívající se a dobře naladěný. Kdo to může být? Obdobně: Je většinou osamocенý. Kdo to může být? Úkolem žáků je posoudit, na koho se dané popisy vztahují.

Odhad času

Podstatou této metody je určení doby, kterou chtějí žáci strávit se spolužáky při určité činnosti. Významným diagnostickým kritériem je určení, o jakou činnost jde.

Metody kresby

Žáci vyjadřují vzájemné vztahy formou kresby. Například kreslí skupiny ve společném domě. Využitelné jsou různé přístupy. Například členové skupiny mohou kreslit společně, výkres se posunuje a každý nakreslí to, co si myslí, že by druhého potěšilo. Využít se může i skupinová koláž z různých materiálů, jako jsou fotky, obrázky apod.

Dotazník popularity ve skupině

Každý člen skupiny seřadí všechny členy podle oblíbenosti.

Gavorou představené možnosti mohou být i zajímavým zpestřením výuky či její aktivizací v souvislosti s výukou řady témat v například v oblastech Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání jako je Člověk a jeho svět, Člověk a společnost nebo Člověk a svět práce.

Propojení teoretické a praktické přípravy budoucích pedagogických pracovníků na UP

Závěr

V textu, který jste právě dočetli, jste měli možnost se seznámit se sociometrií, která se jako výzkumný nástroj v podobě sociometrického testu často používá v prostředí školy. Může být aplikována na identifikaci neformálních vazeb ve školní třídě, ale i v učitelském sboru, skupině rodičů žáků nebo i v radě školy. Pro tvorbu a použití sociometrického testu musí být dodrženy Morenem stanovené zásady. Vyhodnocení sociometrického testu může být realizováno prostřednictvím sociometrické matice, sociogramů či sociometrických indexů.

Kontrolní otázky

- Charakterizujte sociometrii, jako metodu výzkumu.
- Popište vývoj a teoretické pozadí vzniku sociometrie.
- Rozlište mezi třemi podobami sociometrie.
- Specifikujte sociometrické axiomy.
- Popište sociometrická volba, sociometrický vazba, sociometrický vztah.
- Specifikujte podoby sociometrického statusu.
- Formulujte příklady otázek do sociometrického testu.
- Charakterizujte sociometrickou matici, sociogram a sociometrické indexy.
- Uveďte další možnosti sociometrie ve školní praxi, kromě sociometrického testu.
- Uvažujte jako učitel, kdy aplikovat sociometrii v prostředí školy.

Klíčová slova

Sociometrie, sociometrické axiomy, sociometrická volba, sociometrická vazba. Sociometrický vztah, sociometrický test, sociometrická matice, sociogram, sociometrický index

Shrnutí

Po vymezení sociometrie a jejích vývojových fází jsme se seznámili s vlivy na její konstituování. Představili jsme si tři přístupy ke struktuře sociometrie, a to jako výzkumné techniky, jako součásti sociologických výzkumů a rovněž i sociometrie jako teorie. Opominuty nezůstaly sociometrické axiomy, které je třeba mít společně s pravidly konstrukce sociometrického testu na mysli při jeho tvorbě a aplikaci sociometrických technik obecně.

**Propojení teoretické a praktické přípravy
budoucích pedagogických pracovníků na UP**

Vymezeny byly základní sociometrické pojmy, jako je sociometrická volba, sociometrický vztah a sociometrická vazba. Větší pozornost byla věnována typům sociometrických voleb. Pro názornost byly ukázány typy otázek v sociometrickém testu a možnosti jejich vyhodnocení sociometrickou maticí, sociogramem a sociometrickými indexy. V neposlední řadě byly uvedeny i další sociometrické techniky používané ve školním prostředí.

Literatura a zdroje

- Coste, Adolphe. (1899). *Les principes d'une sociologie objective*. Paris: Félix Alcan.
- Gavora, Peter a kol. (2010). *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského. Dostupné na: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/>
- Chráska, Miroslav. (2007). *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada.
- Moreno, Jacob Levy. (1934). *Who Shall Survive? A New Approach to the Problem of Human Interrelations*. Washington, D.C.: Nervous and Mental Disease Publishing Co.
- Petrusek, Miloslav. (1969). *Sociometrie. Teorie, metoda, techniky*. Praha: Svoboda.
- Petrusek, Miloslav. (1970). Sociometrie. In Fischer, J. L., Petrusek, M., Strmiska Z. (eds.). *Malý sociologický slovník* (s. 440-444). Praha: Svoboda.
- Spáčilová, Hana. (2003). *Pedagogická diagnostika v primární škole I*. Olomouc: Univerzita Palackého.